

ยุทธศาสตร์การสอน

ทวีป อภิสัทธ์

ยุทธศาสตร์การสอน

เหมาะสำหรับ

- นิสิต นักศึกษา คณะครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ทุกมหาวิทยาลัย
 - ครู อาจารย์ นักวิชาการศึกษา ทุกระดับ
 - นักฝึกอบรม นักพัฒนาหลักสูตร
 - และผู้สนใจเรื่องการศึกษา

ราคา 80 บาท

ทวีป อภิสิต

คำนำของผู้เขียน

ผู้ที่มีอาชีพครู อาจารย์ และนักฝึกอบรม จะต้องเกี่ยวข้องอยู่กับการสอน การถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา วิธีการสอนหรือวิธีการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ผู้อื่นนี้ต้องใช้ทั้ง **ศาสตร์และศิลป์** ประกอบกับ **ประสบการณ์และการปฏิบัติ** จนเกิดเป็นความชำนาญเฉพาะบุคคลขึ้นมาได้ ซึ่งจะต้องอาศัยเวลาพอสมควร

แต่มีทางลัดที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการเป็นผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ที่ดีอยู่วิธีหนึ่งก็คือ **“วิธีการศึกษาหาความรู้จากความสำเร็จหรือความล้มเหลวของบุคคลอื่น แล้วนำเอาสิ่งเหล่านั้นมาเป็นข้อคิด และแนวทางสู่การปฏิบัติสำหรับผู้ที่ยังมีประสบการณ์น้อย ซึ่งก็จะสามารถประหยัดเวลา และเพิ่มพูนสมรรถภาพการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นได้ดีและรวดเร็วขึ้นได้อย่างน่าอัศจรรย์”**

ผู้ฉลาดย่อมจะเรียนรู้จากความสำเร็จและความล้มเหลวของผู้อื่น โดยนำมาเป็นบทเรียนและข้อคิด เพื่อปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้นได้ฉันใด ความสำเร็จของผู้สอนส่วนหนึ่งก็ได้มาจากการศึกษาหาความรู้จากต้นแบบและตัวอย่างของการสอนที่ดีหรือเลวไปพร้อมกับ การมีความตั้งใจจริงที่จะปรับปรุงวิธีการสอนของตนเองให้ดียิ่งขึ้นด้วยฉันนั้น”

ถ้านักศึกษา ครู อาจารย์ และนักฝึกอบรม เริ่มต้นเรียนรู้เทคนิคการถ่ายทอดวิชาความรู้จากความสำเร็จ และความล้มเหลวของผู้อื่น ก็จะได้เปรียบเพราะไม่ต้องไปเสียเวลาไปเริ่มต้น ที่จุดเริ่มแรกเป็นไหนๆ

หนังสือยุทธศาสตร์การสอน เล่มนี้เขียนขึ้นจากการประมวลความรู้ ประสบการณ์ ในการสอน และการฝึกอบรม ที่ข้าพเจ้าคลุกคลีอยู่เป็นเวลามากกว่า ๑๐ ปีโดยนำความรู้และ ประสบการณ์ที่ได้รับ มาจัดระบบให้ง่ายแก่การทำความเข้าใจและจดจำ โดยหวังว่ารูปแบบ วิธีการและแนวคิดที่นำเสนอเหล่านี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ นักศึกษา ครู อาจารย์ และนัก

ฝึกอบรม ให้เกิดมโนภาพค้างอยู่ในจิตสำนึกขณะที่ทำหน้าที่เป็นผู้สอนหรือถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับผู้อื่นตลอดเวลา

หากหนังสือเล่มนี้จะมีส่วนดีอยู่บ้าง ข้าพเจ้าขอขอบคุณความดีเหล่านี้ให้กับบิดา มารดา ครู อาจารย์ และเพื่อนร่วมงานทุกคน ที่ท่านเหล่านั้นมีส่วนสำคัญในการให้ความรู้และประสบการณ์แก่ข้าพเจ้าทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน จนสามารถบูรณาการความรู้เหล่านั้นออกมาอย่างเป็นระบบได้ ดังปรากฏในหนังสือยุทธศาสตร์การสอน ที่ท่านกำลังถืออยู่ในมือเล่มนี้

หวังอย่างยิ่งว่าเมื่อท่านศึกษาจากหนังสือเล่มนี้แล้วนำไปปฏิบัติ ท่านจะประสบความสำเร็จเป็นครูอาจารย์และนักฝึกอบรมมืออาชีพได้สมความปรารถนา และหากท่านมีข้อเสนอแนะใดๆ จากการใช้นี้จะกรุณาส่งข้อเสนอแนะไปยังผู้เขียนด้วยก็จะเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

ทวีป อภิสัทธ์

คำนำการพิมพ์ครั้งที่ ๒

หนังสือยุทธศาสตร์การสอนที่ดีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๓๖ ในรูปแบบขนาดปกเก็ตบุ๊คส์เพื่อความสะดวกแก่การพกพา พิมพ์เอง จำหน่ายเอง และจำหน่ายหมดไปอย่างรวดเร็ว มีผู้เรียกร้องให้พิมพ์เพิ่มเติม แต่ด้วยภารกิจราชการรัดตัว และไม่มีเวลาดำเนินการและในช่วงเวลานั้นสำนักพิมพ์ต่างๆยังมีไม่มากเหมือนเช่นในปัจจุบัน หนังสือเล่มนี้จึงหยุดการพิมพ์จำหน่ายมาแต่บัดนั้น จนกระทั่งเมื่อผมเกษียณอายุราชการแล้วมีเวลาว่าง ได้นำต้นฉบับหนังสือเรื่องนี้มาอ่านทบทวน และพิจารณาแล้วเห็นว่า “หนังสือเรื่องยุทธศาสตร์การสอนนี้ เนื้อหาได้ขึ้นกับกาลเวลา แต่เป็นศาสตร์ที่ผู้จะเป็นครูอาจารย์และนักฝึกอบรมตลอดจนผู้สนใจเรื่องการสอนการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นจะต้องรู้ และยึดเป็นหลักและแนวทางในการสอนและถ่ายทอดความรู้ เพราะถ้าผู้มีอาชีพครูอาจารย์และนักฝึกอบรมไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้แล้วก็เท่ากับท่านผู้นั้นเป็นคนหลักลอย ไม่มีหลักในการสอนและการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งจะเป็นอันตรายและเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการนำพาศิษย์ให้ไปสู่ความสำเร็จได้ยาก

ดังนั้นเมื่อศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีโครงการจัดจำหน่ายหนังสือ E-Book ขึ้นมา ข้าพเจ้าจึงได้ปรับปรุงต้นฉบับหนังสือยุทธศาสตร์การสอนที่เขียนไว้ให้กระชับและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น แล้วมอบให้ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจำหน่ายในรูปแบบของหนังสือ E-Book ต่อไป

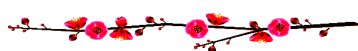
หวังอย่างยิ่งว่าหนังสือยุทธศาสตร์การสอน(ฉบับปรับปรุงใหม่)เล่มนี้จะอำนวยประโยชน์ให้แก่นิสิต นักศึกษาครู คุรุ อาจารย์ นักฝึกอบรม นักการศึกษาและผู้สนใจ ให้มีความรู้ความเข้าใจศาสตร์การสอน การถ่ายทอดความรู้ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ทวีป อภิลิทธิ

มค./๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำของผู้เขียน	๓
คำนำการพิมพ์ครั้งที่ ๒	๕
สารบัญ	๖
บทนำ วินัยการเรียนรู้ด้วยตนเอง กับวิธีใช้หนังสือเล่มนี้	๗
บทที่ 1 รากฐานของการสอน	๑๑
บทที่ 2 องค์ประกอบของการเรียนการสอน	๑๖
บทที่ 3 รูปแบบของการสอน	๒๒
บทที่ 4 รูปแบบของการจัดการเรียนการสอนเพื่อตอบสนอง ความสามารถที่แตกต่างกันของผู้เรียนแต่ละบุคคล	๒๘
บทที่ 5 กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม	๓๕
บทที่ 6 กระบวนการสอนให้คนคิดเป็น	๕๐
บทที่ 7 รูปแบบของการสอนกับกระบวนการคิดเป็น	๕๖
บทที่ 8 รูปแบบของการวัด – ประเมินผลการเรียนการสอน	๖๒
บทที่ 9 การแก้ปัญหาโดยระบบ (System Approach) กับการศึกษา	๗๒
บทที่ 10 ภารกิจของครูอาจารย์กับงานสอน	๗๗
บรรณานุกรม	๘๔
เกี่ยวกับผู้เขียน	๘๖

บทนำ

วินัยการเรียนรู้ด้วยตนเอง : และวิธีใช้หนังสือเล่มนี้

วินัยการเรียนรู้ด้วยตนเอง

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงตรัสสรรเสริญ การเอาชนะใจตนเองไว้ว่าเป็น การชนะที่ประเสริฐยิ่งกว่าสิ่งใด ดังกล่าวที่ว่า **“จิตเป็นนายกายเป็นบ่าว”** นั้นหมายความว่า ถ้าเราสามารถควบคุมจิตใจของตนเองได้ เราก็สามารถจะควบคุมความคิดและการกระทำของเราได้เช่นกัน

โลกปัจจุบันมีวิทยาการความรู้แปลกใหม่ตลอดเวลาเพิ่มขึ้น การเรียนการสอนที่ต้องอาศัยครูหรือผู้สอน เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้เพียงผู้เดียวนั้นค่อย ๆ ลดความสำคัญลง การเรียนรู้ด้วยตนเองเริ่มมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น วิธีสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนจดจำและทำตามอย่าง สมัยก่อนไม่เพียงพอที่จะช่วยให้ผู้เรียนดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างเป็นสุขอีกต่อไป วิธีสอนของครูอาจารย์จึงต้องปรับเปลี่ยนไปให้เข้ากับความจริงของยุคสมัยไปเป็นการสอนให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการเรียนรู้ (Learning How to Learn) ซึ่งผู้เรียนจะต้องเป็นฝ่ายไปแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองอยู่ตลอดเวลา หลังจากได้เรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ไปแล้ว

การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองนี้จะต้องอาศัย วินัยการเรียนรู้ด้วยตนเอง มากที่สุด ผู้มีวินัยการเรียนรู้ด้วยตนเองก็คือ ผู้ที่สามารถบังคับจิตใจของตนเองให้มีความ อดทนต่อการแสวงหาความรู้ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ตนเองได้อย่างยอดเยี่ยมบุคคล ดังกล่าวนี้นี้ จึงต้องมีความตื่นตัวในการแสวงหาความรู้ให้กับตนเองอยู่ตลอดเวลา รู้จัก กำหนดเวลาสำหรับการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เช่น รู้ว่าเวลาใดตนจะต้องดูตำรา ทำแบบฝึกหัด หรือทำกิจกรรมที่จะเพิ่มพูนความรู้ใหม่แก่ตนเอง ซึ่งโดยทั่วไปนิยมทำเป็นตารางกำหนดการ เรียนรู้ของตนเองไว้แล้วพยายามทำกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ในตารางนั้นให้ครบถ้วน ถ้าผู้ใดทำ

ได้อย่างเคร่งครัดตั้งแต่บัดนี้แล้ว ความสำเร็จก็จะอยู่เพียงแค่อ้อม ช้ออ้างเรื่องการไม่มีเวลาเช่นที่ใคร ๆ ขอบนำมาเป็นข้ออ้างนั้นก็จะไม่เป็นอุปสรรคต่อผู้ที่มีความตั้งใจจริงเช่นนี้อีกต่อไป

วิธีใช้หนังสือเล่มนี้

วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ดีวิธีหนึ่ง ก็คือ การอ่านหนังสือ หนังสือที่ผู้เขียนแต่ละคนเขียนขึ้นก็มีวิธีนำเสนอความรู้ในหลายรูปแบบแตกต่างกันออกไป การที่ผู้อ่านสามารถรู้วัตถุประสงค์และแนวการเขียนหนังสือของผู้เขียนคนนั้น ๆ จึงเป็นประโยชน์แก่ตัวผู้อ่านเองเป็นอย่างยิ่ง

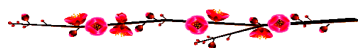
หนังสือเรื่องยุทธศาสตร์การสอนเล่มนี้ ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ผู้อ่าน โดยเฉพาะนักศึกษาครู ครู อาจารย์ และนักการศึกษาทั้งหลาย ได้มองเห็นภาพของการสอนให้เป็นกระบวนการต่อเนื่องอย่างมีระบบ มีความคิดรวบยอด (Concept) ในเรื่องรูปแบบและกระบวนการสอนที่ถูกต้องตรงกัน มีหลักเกณฑ์ยึดถือเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน ตลอดเวลาของการทำหน้าที่เป็นผู้สอน ผู้ถ่ายทอดวิชาให้กับผู้อื่น

ฉะนั้นวิธีการใช้ประโยชน์จากหนังสือเล่มนี้ให้คุ้มค่าก็คือ การนำความรู้ความเข้าใจที่ท่านได้รับไปสู่การปฏิบัติจริงอย่างครบถ้วนตามขั้นตอน วิธีการศึกษาหาความรู้จากหนังสือเล่มนี้จึงควรดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ :-

๑. อ่านและพยายามทำความเข้าใจไปพร้อม ๆ กับการดูแผนภูมิหรือแผนภาพประกอบ
๒. จดบันทึกตามความเข้าใจของตนเองไว้ในสมุดบันทึก
๓. ทดลองเขียนสรุปความรู้ที่ได้รับในรูปของแผนภาพหรือแผนภูมิตามความเข้าใจของตนเองไว้ประกอบด้วย
๔. ลองตรวจสอบความรู้ที่ได้รับกับสรุปทำียบทว่าความเข้าใจ เมื่ออ่านจบบทแล้วตรงหรือยังคลาดเคลื่อนกับสรุปทำียบท
๕. เมื่อท่านอ่านหนังสือเล่มนี้จบแล้ว ท่านควรจะมอบให้เพื่อน ๆ ร่วมงาน ร่วมอาชีพ หรือผู้อื่นได้ลองอ่านดูบ้างและนำความรู้ ข้อคิดที่ได้จากการอ่านนั้นมาอภิปราย พูดคุยกันว่า เราได้อะไรจากการศึกษาเรื่องนี้ ๆ บ้าง

๖. เก็บบันทึกจดจำความรู้ที่เป็นความคิดรวบยอด (Concept) สำคัญไว้ในสมองเพื่อการนำไปใช้ปฏิบัติตามขั้นตอน หรือใช้เป็นเครื่องเตือนใจในขณะที่ทำหน้าที่เป็นผู้สอนอยู่ตลอดเวลา

หากท่านได้ศึกษาจากหนังสือเล่มนี้ และนำความรู้ความเข้าใจที่ได้รับไปปฏิบัติได้ครบตามขั้นตอนดังกล่าวแล้ว ท่านก็จะประสบผลสำเร็จในการเป็นครู อาจารย์ ในระดับฝีมืออาชีพ (Professional) อีกระดับหนึ่งอย่างแน่นอน เราขอตั้งปณิธานให้ท่านประสบผลสำเร็จในการทำหน้าที่เป็นผู้สอนที่ดีมีหลักวิชาก้าวหน้าในชีวิต และเป็นที่รักใคร่เลื่อมใสศรัทธาของศิษย์ตามที่ท่านปรารถนาโดยเร็วพลัน

บทที่ ๑

รากฐานของการสอน

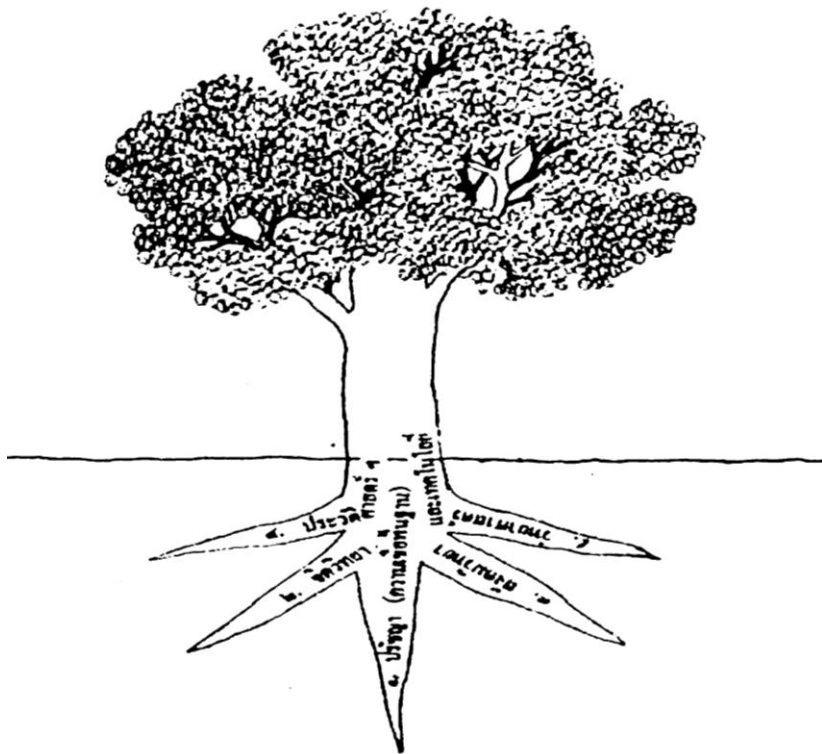
การจะปลูกบ้านเรือนให้มั่นคง ก็จะต้องลงรากฐานให้แข็งแรง เช่นเดียวกันต้นไม้ต้นใดจะเจริญเติบโตเป็นต้นไม้ใหญ่ได้นั้น ก็จะต้องมีรากแก้วและรากฝอยหยั่งลึกลงไปดินอย่างมั่นคงฉันใดก็ดี ผู้มีอาชีพครู อาจารย์ และนักฝึกอบรม ก็จะต้องมีความรู้ความเข้าใจ เรื่องของรากฐานการสอนไว้ในสมองเป็นความคิดรวบยอด (Concept) เบื้องต้นว่า รากฐานของการสอนที่ผู้สอนควรคำนึงถึงนั้นมีอะไรบ้าง

เพื่อว่าในขณะที่ทำหน้าที่เป็นผู้สอนหรือถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับผู้อื่นนั้น จะได้ตระหนักถึงเรื่องรากฐานของการสอนนี้ไว้เป็นหลักการสำคัญตลอดเวลา ซึ่งจะช่วยให้การสอนการฝึกอบรม เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องตรงเป้าหมาย โดยไม่เกิดการสูญเสียเปล่าในกระบวนการเรียนการสอน เพราะผู้สอนพาผู้เรียนออกนอกเป้าหมายที่ต้องการไปเสีย

ดังนั้น การศึกษาทำความเข้าใจ เรื่องรากฐานของการสอนว่า ประกอบด้วยอะไรบ้าง จึงเป็นความจำเป็นเบื้องต้นที่จะนำผู้มีอาชีพครู อาจารย์ และนักฝึกอบรมไปสู่ความเข้าใจเรื่องอื่น ๆ ในกระบวนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบต่อไปด้วย

ขอให้พิจารณาแผนภาพที่ ๑ ประกอบ

แผนภาพที่ ๑ แสดงรากฐานของการสอน

จากแผนภาพที่ ๑ จะเห็นได้ว่า รากฐานของการสอนนั้น ประกอบด้วยรากฐานที่สำคัญ ๆ อย่างน้อยที่สุด ๕ รากคือ

๑. **รากฐานทางด้านปรัชญาหรือความเชื่อพื้นฐาน** รากฐานด้านปรัชญานี้นับว่าเป็นรากแก้ว หรือรากสำคัญ ที่เป็นหลักของรากฐานด้านอื่น ๆ เพราะถ้าปราศจากปรัชญาหรือความเชื่อที่ตรงกันเสียแล้ว ก็เปรียบเหมือนต้นไม้ที่ขาดรากแก้ว ย่อมจะเจริญเติบโตเป็นต้นไม้ใหญ่ยืนต้นไปได้ยาก ครู อาจารย์ นักฝึกอบรมที่ดี จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องปรัชญาที่ตรงกันว่า การที่จะสอนหรืออบรมผู้อื่นต่อไปนั้น จะยึดอะไรเป็นหลัก

ยกตัวอย่างเช่น ถ้าจะยึดเอาปรัชญาหรือความเชื่อพื้นฐานที่ว่า **“การศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการทำงาน การทำงานคือการเรียนรู้”** ผู้ที่จะทำงานการศึกษาทุกหน่วยงาน ซึ่งรวมทั้ง ครู อาจารย์ หรือนักฝึกอบรมทุกคนจะต้องพูดตรงกันเป็นเสียงเดียวกันว่า ในกระบวนการเรียนการสอนหรือการฝึกอบรมนั้น จะมุ่งไปที่เป้าหมายที่ว่านี้

ซึ่งจะต้องใช้เทคนิควิธีการสอนให้สอดคล้องกับปรัชญาหรือความเชื่อที่กำหนดไว้นี้ ด้วย สถานศึกษา สถาบัน หรือหน่วยงานที่จัดการศึกษาทุกแห่งก็ต้องยึดปรัชญาหรือความเชื่อพื้นฐานนี้ให้ตรงเป็นแนวเดียวกันด้วย เพราะมีฉะนั้นแล้วก็จะกลายเป็นว่า **“ทำงานเรื่องเดียวกัน แต่จุดหมายปลายทางแตกต่างกัน”** เมื่อลงมือทำงานจริง ๆ แทนที่จะมุ่งหน้าไปทิศทางเดียวกัน ก็กลับมุ่งหน้าไปคนละทิศคนละทาง งานการศึกษาที่แต่ละหน่วยงานทำก็จะไม่บรรลุเป้าหมายปลายทางที่ตั้งไว้ตั้งนี้เป็นต้น

รากฐานด้านปรัชญาหรือความเชื่อพื้นฐานนี้ยังแยกปลีกย่อยออกไปอีกหลายแขนง เช่นเรื่องของความรู้ ความงาม ความดี ความจริง ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จะต้องนำมาประมวลกันเข้ากับวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติ แล้วจึงสรุปออกมาเป็นปรัชญาหรือความเชื่อพื้นฐานในการจัดการศึกษาเพื่อยึดเป็นหลักในการจัดการศึกษาของชาติ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตต่อไป

๒. **รากฐานทางด้านจิตวิทยา** รากฐานของการสอนด้านนี้ เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับครู อาจารย์ และนักฝึกอบรมทั้งหลาย ที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องจิตวิทยาการเรียนรู้การสอน และสามารถจะนำไปประยุกต์ใช้ให้ตรงกับสภาพ และระดับของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น ถ้าเป็น ครู อาจารย์ สอนเด็กก็ต้องรู้และเข้าใจจิตวิทยาเด็ก เช่น ธรรมชาติของเด็ก พัฒนาการของเด็ก การเรียนรู้ของเด็ก เป็นต้น ถ้าเป็นครูอาจารย์สอนผู้ใหญ่ ก็จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องจิตวิทยาการศึกษาผู้ใหญ่ เช่น ลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ธรรมชาติของผู้ใหญ่ เหล่านี้เป็นต้น

การที่ครู อาจารย์ และนักฝึกอบรม มีความรู้ความเข้าใจ จิตวิทยาเรื่องการเรียนรู้การสอน จะช่วยให้การถ่ายทอดความรู้เป็นไปด้วยความราบรื่นเรียบร้อย จะเกิดการเรียนรู้ขึ้นในตัวผู้เรียนได้อย่างรวดเร็วมากขึ้น รากฐานด้านจิตวิทยาจึงเป็นรากฐานที่จำเป็นสำหรับครู อาจารย์ และนักฝึกอบรมที่สำคัญอีกรากฐานหนึ่ง

๓. **รากฐานทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของชาติ** รากฐานด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของชาตินี้ เป็นรากฐานการสอนอีกด้านหนึ่งที่ ครู อาจารย์ และนักฝึกอบรมจะต้องคำนึงถึง ทั้งนี้เพราะถ้า **“สังคมใดละเลยประวัติศาสตร์ ศาสนาและวัฒนธรรมที่ดี**

งามของตนเอง ไม่ซ้ำสังคมนั้นก็จะเป็นเช่นเดียวกับแม่น้ำที่ขาดต้นน้ำลำธาร ในไม่ช้าแม่น้ำนั้นก็เหือดแห้งหายไปไหนที่สุด”

ดังนั้น ผู้สอนจะต้องมีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ ศาสนา ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปวัฒนธรรมที่ดั่งามของชาติ และพยายามสอดแทรกหรือย้ำเน้นให้ผู้เรียน ตระหนักในขณะที่ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ผู้อื่นด้วย

๔. รากฐานทางด้านสังคมวิทยา รากฐานทางด้านสังคมวิทยานี้ ครู อาจารย์ และ นักฝึกอบรมจะต้องมีความรอบรู้ ทั้งนี้เพราะ “การเรียนรู้การสอนที่ดี จะต้องไม่ละเลยสภาพ ปัญหาในชีวิตจริงของคนในชุมชนและสังคม บทเรียนและการเรียนการสอนจะมีความหมายต่อผู้เรียน ถ้าสิ่งที่ผู้เรียนแล้วสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันของเขาได้”

ผู้สอนที่ดีจึงต้องศึกษา สภาพทางสังคมวิทยา เช่น ความเชื่อ ความสัมพันธ์ สภาพ ปัจจุบัน และปัญหาของสังคม ตลอดจนสถาบันต่าง ๆ ในสังคม เพื่อจะได้นำความรู้ด้านสังคม วิทยานี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพด้วย

๕. รากฐานทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รากฐานการสอนด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนี้เป็นรากฐานสำคัญของการสอนด้านสุดท้าย ที่ครู อาจารย์ และ นักฝึกอบรมจะต้องศึกษาทำความเข้าใจและติดตามวิทยาการใหม่ ๆ ของโลกให้ทันต่อความ เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้ เพราะสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเป็น ผลกระทบสืบเนื่องมาจากความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบ โดยตรงไปถึงการให้การศึกษา แก่คนในสังคมด้วย ครู อาจารย์ และนักฝึกอบรมจึงต้องเป็นคน ทันสมัย มีความรอบรู้สามารถนำผู้เรียนให้ก้าวไปทันกับความเจริญและความเปลี่ยนแปลงของ โลกทั้งปัจจุบันและในอนาคตด้วย

สิ่งเหล่านี้ ครู อาจารย์ นักฝึกอบรม จะต้องรู้ตระหนักและแสดงออกโดยการตื่นตัว แสวงหาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากตำราหรือแหล่งความรู้ที่มีอยู่ และ สามารถนำความรู้เหล่านี้ไปสอดแทรกในบทเรียนให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและสามารถ นำไปใช้ได้ถูกต้องอย่างผสมกลมกลืน โดยคำนึงถึงข้อมูลทางวิชาการซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ ตนเอง และสังคมอยู่ด้วยเสมอ

อาจจะกล่าวได้ว่ารากฐานของการสอนทั้ง ๕ ประการ คือ รากฐานของด้านปรัชญา (ความเชื่อพื้นฐาน) รากฐานทางด้านจิตวิทยา รากฐานทางด้านสังคมวิทยา รากฐานทางด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดำรงของชาติ และ รากฐานทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนี้ เป็นรากฐานสำคัญที่บุคคลผู้มีอาชีพ ครู อาจารย์ และนักฝึกอบรมจะต้องคำนึงถึงและแสวงหาความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ อยู่ตลอดเวลาของการเป็นผู้มีอาชีพ ครู ผู้สอน และนักฝึกอบรม

สรุปท้ายบท

รากฐานของการสอน มีอย่างน้อย ๕ ประการสำคัญ คือ

๑. รากฐานด้านปรัชญา (และความเชื่อพื้นฐาน)
๒. รากฐานด้านจิตวิทยา
๓. รากฐานด้านสังคมวิทยา
๔. รากฐานด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี
๕. รากฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ในรากฐานการสอนที่สำคัญทั้ง ๕ ประการนี้ รากฐานด้านปรัชญาและความเชื่อพื้นฐาน นี้เป็นเสมือนรากแก้วที่จะเป็นแม่บทของรากฐานด้านอื่น ๆ ต่อไป